

Найда Є. І.
аспірант
Державної екологічної академії
післядипломної освіти та управління
м. Київ, Україна

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-290-9-38>

ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У 2023 РОЦІ

Ситуація в Україні характеризується наступними показниками, які в період воєнного стану загострилися: падіння обсягів виробництва, падіння фондових індексів, ріст безробіття і масові звільнення, падіння обсягу споживання індивідуальними господарствами. Окрім нападу РФ на Україну, причиною стратегічної кризи є неефективне планування та прогнозування, неефективний апарат управління, відсутність чи недостатність системи контролінгу, ігнорування типових систем захисту. Без сумніву, економічні кризи – це надзвичайно складні суспільні, політичні, економічні, фінансові, соціальні та психологічні явища, які виникають завдяки взаємодії низки факторів, супроводжуються істотними змінами у структурі економіки і є закономірними та об'єктивними процесами, що, у випадку адекватного антикризового менеджменту, сприяють загальному оновленню світових економічних систем.

Світові економічні кризи були в 1907, 1920, 1929–933, 1937, 1957, 1974–1975, 2008 роках (і до сьогодні) не могли не позначитися на економічному розвитку України. Глобальні кризові процеси 2008–2010 років вплинули на економіку України значно потужніше, ніж на економіки інших країн світу. Діюча модель антикризового регулювання виявила функціональну неспроможність у подоланні кризових явищ та стимулюванні посткризового відновлення національної економіки [1]. Окрім того, в 90-ті роки здійснювався безкарний розпродаж і привласнення національного надбання, криміналізація господарської діяльності, зрощування держапарату з тіньовими структурами.

Першим програмним антикризовим документом незалежної України стала Програма надзвичайних заходів щодо стабілізації

економіки України (1991 р.). Відсутність управлінського досвіду регулювання ринкової економіки призвело до хаотичного впровадження антикризових інструментів, більшість з яких мали негативний ефект, або були задекларовані, але не виконані. Нова фаза антикризової політики України розпочалась наприкінці 1994 р. з прийняттям антикризової програми «Основні засади і напрями становлення економіки України в кризовий період». Програмою передбачалась реалізація стратегічних пріоритетів виведення економіки на траєкторію зростання у три етапи: перший етап – виведення країни з кризи – (1994–1995 рр.), другий – стабілізація (1996–1997 рр.), третій – соціально-економічне зростання.

COVID та напад РФ на Україну призвели до ще гіршої ситуації, особливо в енергетичному секторі, і тому необхідні більш радикальні заходи. Енергетична криза є таким явищем, яке виникає, коли попит на енергоносії значно перевищує їх пропозиції. Енергетичні кризи в історії були в 1973, 1979–1980, 1990, 2000, 2004 і 2005, 2007, 2008 і 2009, 2021 роках. В Україні РФ регулярно обстрілює і пошкоджує об'єкти енергетичної інфраструктури. РФ підняла ціни на природний газ, електроенергію. ЄС офіційно затвердив стелю цін на нафтопродукти з Росії. Рада Європейського союзу офіційно затвердила обмеження цін на нафтопродукти, які походять або експортуються з Росії. Таким чином, перший граничний рівень ціни на нафтопродукти, що продаються зі знижкою до сирової нафти, встановлено на рівні 45 доларів за барель. Другий граничний рівень ціни на нафтопродукти, що продаються з премією до сирової нафти, встановлено на рівні 100 доларів за барель.

На основі вивчення світового досвіду антикризового регулювання в зарубіжних країнах [2] нами пропонується застосування таких заходів. Так, для *підтримки фінансових інститутів та фінансових ринків* в США зростає відповідальність уряду за борговими зобов'язаннями іпотечних компаній; викуп державою проблемних кредитів; в Австрії – державні субсидії в разі виникнення проблем із ліквідністю; державні гарантії захисту приватних заощаджень; в Португалія та Іспанія – державні гарантії. Для *стимулювання економічного попиту і зниження податків в США* відбувається надання податкових пільг бізнес-структурам, сім'ям чеків в розмірі 600 дол. США на одну особу; в Китаї – реалізація проектів будівництва житла; розвиток інфраструктури в сільській місцевості; зниження ПДВ; в Японії – гарантування збільшення позичок та кредитів малому бізнесу.

Оскільки Україна курсує до ЄС, в Україні можна застосовувати досвід країн Європи щодо державного антикризового регулювання банківського сектору країн Європейського Союзу. Так, в ЄС здійснюється зниження облікової ставки; в Португалія та Австрії здійснюється Націоналізація банків, в Австрії – 100 % гарантування вкладів населення; в Німеччині, Австрії, Великобританії – надання державних гарантій за депозитами; в Греції, Великобританії, Франції – гарантування міжбанківських кредитів; в країнах Балтії – підвищення фінансової дисципліни; в Німеччині, Іспанії – створення спеціальних фондів [2].

В Україні продовжує зростати інфляція, і необхідно понижувати долар. Для підвищення прозорості монетарної політики в процесі переходу до нового режиму було оприлюднено Дорожню карту з переходу до інфляційного таргетування, де були визначені напрями дій Національного банку з метою створення всіх необхідних умов для успішного функціонування режиму інфляційного таргетування в Україні [3]. Одним з ключових напрямів роботи Національного банку також є підвищення ефективності механізму монетарної трансмісії. Це передбачає розвиток ринку державних цінних паперів і ринку деривативів, лібералізацію валютного регулювання, а також перезавантаження банківського сектору. Завдяки цьому Національний банк зможе краще впливати на інфляційні процеси в країні.

Оскільки в Україні стрімко зростає рівень безробіття, доцільно скористатися досвідом США, де антикризове регулювання проявляється у вдосконаленні законодавства в галузі зайнятості, збільшенні робочих місць, особливо для молоді, розробці регіональних структурних програм та ін. У США законодавчо закріплена антициклічна політика з питань зайнятості. В рамках її проведення передбачаються прискорене фінансування державою будівельних робіт, збільшення зайнятості в держсекторі, збільшення розмірів і тривалості страхових виплат по безробіттю, професійне навчання в приватному і державному секторах як міра загального оздоровлення економіки і як доповнення до страхування по безробіттю.

Важливим напрямком удосконалення антикризового державного управління в США є всебічна науково обґрунтована координація зусиль різних державних відомств з розробки та проведення економічної політики.

В ЄС практикують спільне фінансування слаборозвинених регіонів для їх розвитку, тому в Україні необхідно продовжувати здійснювати децентралізацію владних повноважень.

Пріоритетними напрямками у частині реалізації Міністерством фінансів України державної митної політики є: сприяння безпеці та міжнародній торгівлі, включаючи спрощення та гармонізацію митних процедур; сприяння ефективному справлянню митних платежів; розвиток інфраструктури, електронних технологій та сервісів для міжнародної торгівлі; захист суспільства, громадського здоров'я і безпеки навколишнього природного середовища та боротьба з незаконним переміщенням наркотичних засобів та зброї; підвищення ефективності міжнародного митного співробітництва.

Згідно з даними Вікіпедії, у 2020 р. структура експорту товарів була: продукція АПК та харчової промисловості 45 %, продукція металургійного комплексу 18,4 %, продукція машинобудування 11 %, мінеральні продукти 10,5 %. А структура експорту послуг була: транспортні послуги 43,3 %, комп'ютерні та інформаційні послуги 26,5 %, послуги з переробки матеріальних ресурсів 11,7 %, ділові послуги 10,9 %. Із них найбільші країни-партнери були: ЄС 38,7 %, Російська Федерація 22,9 %, США 12,3 %.

На сьогодні існує необхідність створення інституційної основи для запровадження державної підтримки упровадження фінансових інструментів розвитку експорту, що забезпечить подальший розвиток і нарощування вітчизняного економічного потенціалу та закріплення на традиційних і нових ринках збуту.

За попередніми оцінками Мінекономіки відповідно до методології торгового балансу, експорт товарів до країн ЄС за підсумками 2022 р. зріс на 4,2 % в порівнянні з 2021 р. та склав близько 28 млрд. дол.

3 лютого в Києві відбувся 24-й саміт Україна-ЄС, перша зустріч високого рівня після початку російської військової агресії та після того, як Україна отримала статус країни-кандидата на входження до ЄС [4]. Під час саміту Україна-ЄС Глава Єврокомісії зазначила, що зараз, будучи у стані війни, державі вдасться забезпечити один результат за іншим, які потрібні для того, щоб рухатися далі. Щоб не втратити цей статус, Україна повинна виконати вимоги щодо реформ за сімома напрямками, включаючи судову реформу та антикорупційні кроки.

Таким чином, для виходу з кризи та підтримки стабільності в економіці України можуть використовуватися інструментарію подолання кризових явищ, різні інструменти грошово-кредитного

регулювання. В нашій державі, країни-кандидаті на входження до ЄС, в умовах фінансової нестабільності доцільно використовувати показовий досвід європейських країн для здійснення державного антикризового регулювання банківського сектору: зниження облікової ставки, націоналізацію банків, здійснювати гарантування вкладів населення, надання державних гарантій за депозитами, гарантування міжбанківських кредитів, підвищення фінансової дисципліни, створення спеціальних фондів. Такі антикризові заходи у 2023 р. сприятимуть виходу з кризи, економічному зростанню нашої держави, підвищенню інвестиційної привабливості економіки України та фінансовій стабільності.

Література:

1. Олешко А. А. Генезис антикризового регулювання економіки України. *Ефективна економіка*. 2012. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1253>.
2. Плешакова Н. А., Світовий досвід антикризового регулювання в зарубіжних країнах. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4332>.
3. Режим інфляційного таргетування. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/about/inflationtargeting> (дата звернення: 10.02.2023).
4. У Києві сьогодні – саміт Україна-ЄС. Дата оновлення: 03.02.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3664651-u-kievi-sogodni-samit-ukrainaes.html> (дата звернення: 08.02.2023).